

להבות אש קודש

לקט מתורתם של קדושי ושרידי השואה

פרשת שופטים

צדק צדק תרדוף – כל צדיק וצדיק תרדוף ללמוד ממנו לעבודת ה'¹

צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּתְּחִיל וְיִרְשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ (דברים ט"ז כ')

הרב אברהם חיים ריינמאן זצ"ל הי"ד בספרו על מסכת אבות ויצא פרח (פרק ב' משנה י')... והוא מתחמם כנגד אורן של חכמים...) כתב וזלח"ק:

...על דרך זו שמעתי מצדיקים שכל צדיק וצדיק הוא כעין מסכת אחרת, ומוי שלומד מסכת ברכות וכי אינו צריך ללמוד גם מסכת שבת? על דרך זו אמרו חז"ל (שבת ק"ח ע"ב) אבוכך במאי זהיר טפי, כי לכל צדיק וצדיק יש לו דרך אחרת לעבודת ה' יתברך. וכן אמרין בסנהדרין (ל"ב ע"ב) ת"ר צדק צדק תרדוף, ...הלך אחר רבי אליעזר ללוד, אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל, אחר רבי יהושע לפקיעין, אחר רבן גמליאל ליבנה, אחר רבי עקיבא לבני ברק. הגם שכל אלו היו בזמן אחד, אכן לכל אחד ואחד היתה מדה נכונה אשר בו השלים את נפשו ביתר שאת, על כן צריך לילך לכל אחד ללמוד ממנו דרכו לעבודת ה' יתברך.

על כן אם הוא אינו בר הכי ליסע לכל צדיק וצדיק ללמוד מהם עבדות ה' יתברך, רק שהוא דבוק באחד נדחינו בצדיק אחד, על כל פנים יכבד ויוקיר גם שאר הצדיקים, מכל שכן שלא ידבר ח"ו עליהם פרה, כי אם יפגום בכבוד צדיק אחד ויענישהו, אז לא יהיה אפילו ביד רבו כח להצילו מקללה דרבנן דלית לה אסוותא.

[וכן כתב בפירושו שם לפני כן] והוא מתחמם כנגד אורן של חכמים, והוא זהיר בגחלתו וכו' דהנה יש חסידים שוטים שמדמים בנפשם בחיותם חסידים אצל רבם, על כן מצוה לדבר סרה על שאר צדיקי הדור ולפגום בכבודם. ודרך זה היא מסטרא אחרא, וכי עובד אחד יש להקב"ה, הלא יש לו הרבה צדיקים העובדים אותו. האחד כוחו גדול בתורת הנגלה, האחד בנסתר, האחד בכח העבודה, והאחד בכח גמילות חסדים, ובכל בחינה ובחינה יש כמה בחינות, על כן וכי מי שהוא דבוק ברבו שכחו בכח העבודה, וכי הוא אינו צריך ללמוד גם אצל צדיקים אחרים שעובדים את ה' יתברך בשאר בחינות? כן שמעתי שהגה"ק מצאנז אמר שאם ישמע שאחד מחסידיו שיאמר שרק רבו הוא רבי ולא אחר, יעקרו משני העולמות! [לכן צריך לכבד ולהוקיר גם צדיקים אחרים] עכ"ל הרב אברהם חיים ריינמאן זצ"ל הי"ד.

¹ הכנת הגליון והלמוד בו לקיים מצות בוראי יתברך. לעילוי נשמות הורי היקרים אודים מוצלים מאש אבי מורי ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל, אמי חוה בת יהודה ז"ל. חותני הרב מנחם ב"ר יצחק (חבה) ז"ל אשתו זהבה בת אליהו ז"ל, בנם משה יצחק. פייגא סוקה בת ר' יעקב זאב ז"ל היא ובעלה הרב יחזקאל ב"ר אפרים שמואל (ריבל) אודים מוצלים מאש נפטרו ללא זשי"ק. הרב חיים קלמן ב"ר נתן נטע שלנר זצ"ל נפטר ללא זשי"ק. דוד שלום ב"ר צבי הלוי (גרנט), אהובה לאה בת הרב שמעון יבלחטו"א (קלרמן) לרפואת יעקב בן גלדיס כותן בתושח"י.

² הרב אברהם חיים ריינמאן (תרס"ה בערך) מקהילת קרעטשניף הינו נצר מענפי קודש שענפי האילן משתרגים אל על בדורות חסידים ביניהם הנועם אלימלך, המגיד מקוויניץ, רבי נפתלי מרופשיץ רבי משה מאוהעל (ישמח משה, מביא מדבריו במאמר לפנינו) השל"ה הקדוש. אביו כיהן ברבנות קהילות ושימש כרב ואב"ד. ביניהן בקרעטשניף, בה היו שלשה דורות של רבנים, האחרון הוא הרב אברהם חיים ריינמאן כאשר אביו נקרא לשמש ברבנות במקום אחר. אמו שנפטרה בגיל צעיר בין דבריו בהספידו אותה סיפר כי בימי ילדותו החזיקו עבדו מלמד פרטי, ואביו בתחילת כל זמן של שכירות המלמד דאג מניין יקח כסף לתשלום שכרו, ואמו הניחה על השולחן את כל תכשיטיה ואמרה: זה יהיה לך לאפותיקי אם לא יהיה לך לשלם, תמכור את כל התכשיטים שלי, כי אם בני יכול ללמוד התורה הקדושה, זהו התכשיט שלי!

ספרו זה על מסכת אבות נדפס בראשית שנות השואה ת"ש (שנת תרנ"ן, כפי שכתב. חתימת ההקדמה עש"ק פרשת חוקת ת"ש) בו ערך מדרשותיו אותן נשא. שם הספר 'ויצא פרח' ע"ש אמו מרת פריידא חיה ריינמאן פר"ח הר"ת משמה, אשר עמלה במסירות נפש לגדלם לתורה, ויצא מהפר"ח הזה ציץ ויגמול שקדים, החידושי תורה אותם נותן לפניכם, כלשונו בספר. חידושי תורה נוספים שרצה להדפיסם בענין סוגיות עלו השמימה יחד עם מחברם.

על השופטים לדון את היחידים במידת הדין, אך את הכלל לכף זכות

שָׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן-לָהֶם בְּכָל-שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק (ט"ז ח')

הרב מאיר לייב פרייא³ זצ"ל הי"ד בספרו שבט מישור כותב בפרשתנו וזלה"ק:

יל"ד דהול"ל [יש לדקדק דהוה ליה למימר] ושפטו אותך משפט צדק. ונראה דתעודת השופטים לדון בין אדם לחבירו ולזכות את הזכאי ולהחייב את החייב, ומצווים ועומדים שלא לישא פנים ושלא להטות משפט, אבל בנוגע לכלל ישראל, תעודתם לדון תמיד לכף זכות ולהצדיקם בכל אופן, וזהו ושפטו את העם – בכללות, משפט צדק, משפט שהוא לצדקם ולזכותם. עכ"ל הרב מאיר לייב פרייא הי"ד.

לתת צדקה מן המובחר ולא מן המופסד...

לֹא-תִתְּנָהּ לָהֶם אֱלֹקֶיךָ שֹׁרֵר וְשֹׁהַ אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מִוֹם כֹּל דָּבָר רָע כִּי תִעָבֶת ה' אֱלֹקֶיךָ הוּא (י"ז א')

המחבר, אשתו שהיתה מצאצא הייטב לב' בתו של הרב שלמה טייטלבוים זצ"ל הי"ד (נספה ב' באלול תש"ב וכל צאצאיו להוציא נכד אחד שנשאר אוד מכל משפחתו), ילדיהם נרצחו, לא נותר מכל משפחתו שריד. הספר הזה (ויצא פרח) הוא גף הלהבה שנשאר ממנו ומכל משפחתו.

המאמר ותולדותיו נערכו עפ"י מהדורת הספר שיצאה מחדש בתשע"ט ע"י הרב גבריאל אייזען שליט"א, שחותנו הרב צבי ריינמאן ז"ל, היה שאר קרוב של משפחת המחבר.

³ הרב מאיר פרייא (תרל"ח - כ"ו בסיון תש"ד) נולד בעיר סרדהעלי שבהונגריה לאביו הרב יצחק צבי שהיה חתנו של היכתב סופר. רבי יצחק צבי זכה שבביתו שכנו תורה וגדולה במקום אחד, יחד עם זאת בהיותם אחד מענפי הקודש של החת"ס סופר זיע"א, בביתם למרות ויחד עם הגדולה הגשמית, שלטה ההנהגה של 'חדש אסור מן התורה' כמפורסם מהנהגתו של החת"ס סופר, וביתם נבנה עפ"י מסורת המקודשת מדורי דורות. הער מאיר נשלח ללמוד בשיבתו של אחד מגדולי התקופה הרב מרדכי וינקלר זצ"ל (בעהמ"ח שו"ת לבושי מרדכי). רבו שהכיר בגדולת תלמידו קירבו עד למאוד והיה מאוכלי שולחנו. אותה עת לקח הרב וינקלר כחתן לבתו את הרב יוסף צבי דושינסקי זצ"ל שברבות הימים עלה לירושלים ונתמנה לראש העדה החרדית וברית ידידות נצח נקשרה בין שניהם.

לאחר מכן עבר ללמוד בשיבת דודו ה'שבט סופר' בפרסבורג, שלאחר שהכיר בגדולתו עטרו בסמיכת חכמים וכן נסמך ע"י רבו הרב מרדכי וינקלר. לימים נשא לאשה את מרת מירל בתו של הרב ישעיה עהרנפעלד אב"ד שוראני, וכחלק מהסכם הנשואין הצטרף לקבל משרת רבנות חותנו. בעיר זו ישבו גדולי תורה מתלמידי ומשפחת החת"ס סופר. בהיותו בכס הרבנות עסק בהקמת תלמוד תורה ברמה גבוהה ביותר ולשם כך הביא מלמדים מכל רחבי המדינה ושילם להם משכורת בעין יפה. כמו"כ הקים חברת משניות, חברת ש"ס ומוסדות נוספים שהצבור נצרך להם.

אחת מפעולותיו המפוארות היה הקמת מקוה חדש ומשוכלל, כאשר החידוש העיקרי שהוא בעצמו שרטט ותכנן את צורת המקוה שהיה בן שתי קומות שכמובן עמד לפי כל כלל ההלכה, מקוה זה בעיר שוראני שימש כדוגמא למקואות נוספים שנבנו באותה מתכונת, וכן המהנדסים שבנו אותו התפעלו עד למאוד מהידע המקצועי שראו אצל הרב, ואח"כ פרסומו זאת בספר מקצועי של בנייה.

מכאן פנה להקמת בנין (תרני משמע) חשוב ביותר, הקמת ישיבה. בשיבה קיים מערכת זמנים מדויקת ומופתית של לימוד, אכילה שינה ותפילה, והעמיד תלמידים מהותיקים שיעוררו לשמירת הסדרים. באותה תקופה נהגו ברחבי הישיבות באירופה 'לאכול ימים' כלומר כל יום סעדו אצל בעל הבית אחר מאנשי העיירה, וסיפורים רבים על נוהג זה. הרב פרייא החליט לפתוח כוון חדש והוא ייסד בנין של חדר אוכל מסודר לכל בני הישיבה. דבר זה הצריך עמל רב וכמובן כסף רב להקמתו ואח"כ לאחזקה השוטפת של חדר האוכל, כל זאת כדי שהתלמידים יוכלו לאכול בכבוד ולא בביזוי ויחזרו במהירות לתלמודם. אותה תקופה הוא מגדולי ראשי הישיבות בהונגריה, כשנשאל דודו הרב שמעון סופר מערלוי ע"י נכדו לאיוו ישיבה יקבע מקום לימודו, ענה לו שהרב אב"ד שוראני הוא הרב הדומה למלאך ה' צבאות, ולרב כזה המליצו חז"ל שתורה יבקשו מפיחו.

תפלותיו היו תמיד בהשתכחות הנפש, תמיד התפלל בדמעות שליש, עד שהסובבים אותו ממש נרעדו מרוב פחד. בכל בוקר היה אומר ברכות השחר בקולות וברקים ובהתלהבות עצומה והיו אנשים רגילים לבוא ולהטות אוזן ולשמעו ממנו ברכת התורה, וכן כוון תפלותיו אל כוונות האר"י. בכל יום היה טובל במקוה וזאת בלי שאף אחד ידע, המקוה היה בתוך ביתו, ופעם שנשע מביתו גילו זאת בני ביתו. כמו"כ היה מתנהג בחומרות גדולות אך רק לעצמו, לבני ביתו ומשפחתו התיר להנהג בשונה ממנו.

מחברי ספרים אמרו בבדיחות הדעת, שלהגאון משוראן כדאי לשלוח ספר כי הוא עונה תמיד עם ההערה הקולעת ביותר, תמורה כספית נאה.

הוא עצמו כתב קונטרסים על רוב סוגיות הש"ס ועל כמה מסכתות על סדר הדפים, כמו"כ היה לו קונטרס עם מאות תשובות שנשלחו אליו מרחבי העולם, אולם רובם הגדול של כתביו עלו בלהבות ונאבדו בתקופת השואה. המעט הוא טפסים בודדים מהספר עה"ת שבט מישור שנדפס לראשונה בשנת תש"ג בעצומם של ימי החורבן.

כשנסגרה טבעת החנק על יהדות הונגריה ושולחו למחנה המוות, עמלו תלמידיו לנסות לחלצו ואכן עלתה בידם ופקיד הונגרי ניגש אליו שיצא מן הרכבת, אך הוא סירב להיפרד ממשפחתו וקהלו ושם עלה ונתעלה לשמי מרום עם אלפי רבבות ישראל, היה זה בכ"ו בסיון תש"ד.

הספר ממנו נערכה תורתו ותולדותיו, הוא מהדפסה של בן המחבר הרב שמואל בנימין פרייא בשנת תשל"ד, ולאחר מכן הדפסה נוספת בתשנ"ח. בקיץ תשפ"ג מצאתי עותק של הספר בחנות ספרים יד שניה בירושלים עיה"ק טובב"א.

הרב שמעון סופר⁴ הי"ד כותב באסופה מכתביו **שיר מעון**, נדפס בסיום כל פרשה בתורת משה לחת"ם סופר זיע"א, ואלו דבריו בפרשתנו וזלה"ק:

י"ל [יש לדייק] יהיה – לשון עתיד, היל"ל [היה לו לומר] אשר בו מום [כלומר, כעת].

ויש לפרש כגון שיש לו הפץ שרואה שיתקלקל בקרוב ולא יהא לו תועלת ממנו, רק להשליכו לחוץ, אז ממחר ליתן אותו דורון לת"ח וכדומה, כי בלאו הכי אין לו הנאה אח"כ ממנו. זה אינו נכון! אלא מן המובהר והטוב אשר יתקיים לעולם, יתן דורון.

וזה כי יהיה לך שור ושה, שתראה אשר יהיה בו מום, זה אינו נכון. אלא מצוה מן המובהר והטוב אשר יתקיים לעולם, יתן דורון.

וזה... שור ושה... שתראה אשר יהיה בו מום כל דבר רע שיארע לו בקרוב, מום או דבר רע, ולא יהא לך ראוי עוד, לכן תרצה לזכות, לא תעשה כן, כי תועבת ה', רק המובהר יקריב. עכ"ל הרב שמעון סופר זצ"ל הי"ד.

התמימות – תפילה בלתי לה' לברו

תָּמִים תְּהִיָּה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ (י"ח י"ג)

מפרש בספר **אור מלא** לרב ישראל צבי הלוי⁵ האדמו"ר מקאסני זצ"ל הי"ד:

י"ל [יש לפרש] דנוע מהמגיד הקדוש רד"ב [רבי דב בער (ממזריעטש)]...פירוש במאמרם ז"ל אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. דהנה אם יתפלל האדם על חסרון וצער שיש לו לעצמו, תפלה כזו אינה מקובלת, אלא כאשר ירצה להתפלל יתפלל על כבוד שיש בראש, כי הדבר שהסר לאיש ישראל למטה

⁴ הרב שמעון סופר (כ"ח באייר תרי"ב-כ"א בסיון תש"ד) נכדו של החתם סופר, בנו של רבי אברהם שמואל בנימין הכתב סופר שמילא מקום אביו. שימש ברבנות בערלוי (עירייה בהונגריה) במשך ששים וארבע שנים. ערך מכתבי סבו את הספר הידוע על התורה 'תורת משה', שעבר כמה מהדורות. בענותותו הגדולה כאשר הדפיס את ספרו שלו 'ש"ת התעוררות תשובה' בראש כל עמוד בספר כתב: 'אין לסמוך על הוראה זו כלל, עיין בהקדמה'. כמו"כ את חידושי התורה שלו על החומש שיבץ בתוך ספרו של סבו תורת משה, אך כל מאמר חתם בסיומו 'ש"מ' שיר מעון.

במהדורה החמישית של 'תורת משה' (ירושלים תש"נ) לראשונה הדפיסו את חידושי בקונטרס בפני עצמו, לאחר הדפסת התורת משה, בתשפ"א נדפסה מהדורה מפוארת ביותר ע"י מכון חת"ם סופר ובנוסף למהדורה המשולבת, הוא נדפס כספר בפני עצמו. משמעותו של השם 'שיר מעון' מוסברת בפתיחת חלק זה במהדורה הנוכחית כי שיר מעון רמוז שמו שמעון ועוד צירוף התיבות שיר מעון יסודו עפ"י הגמרא (חגיגה י"ב ע"ב) דקאמר ר"ל דאיכא שבעה רקיעים ושם אחד מהם מעון ומפרש מעון שבו כתות של מלאכי השרת אומרים שירה בלילה ומחשות ביום מפני כבודן של ישראל.

כמו כן נודע במעלת תפלתו המיוחדת שנבעה מעמקי הלב. אחיינו ה'דעת סופר' רבי עקיבא סופר היה אומר: די היה לשמוע מדויד הרב מערלי ברכת 'שהכל נהיה בדברו' כדי להתעורר בתשובה. נכדו הרב יוחנן מערלי (שנסתלק לעולמו בירושלים בשנת תשע"ו) אמר: ...כל תיבה ותיבה מהתפלה מתחלתה ועד סופה היה מבטא בנעימה קדושה ובנגון מיוחד, וכל מי שהיה נוכח שם, היה מרגיש שק"ז [קדושת זקני] עומד לפני בוראו באימה וביראה...איה המלים לתאר את קריאת 'שמע ישראל' שאז היה מגיע להתפשטות הגשמיות ממש... (נערך עפ"י הספר פליטת בית סופריהם, תש"פ).

⁵ הרב ישראל צבי הלוי רוטנברג (חוהמ"ס תר"ן-נספה ג' בסיון תש"ד) נין וכנח לעטרת צבי מזידיטשוב. בתיאור תולדותיו בהקדמת הספר מתוארים מעשיו מאז עלה לכס הרבנות לאחר פטירת אביו בתר"פ. בין דבריו: כליל שבת קודש ישא מדברותיו על דרך החסידות, כדבש מתוקות, מלא יראת ה', וביומא דשבתא מסר לן אורייתא על דרך דרוש ורמז, והיה כמין חומר, ובסעודה שלישית עת רעוא דרעווין היה על דרך פרד"ס עמיקא וטמירא יורדים חדרי בטן...

היה יושב ומנגן שירות ותשבחות כנראה עפ"י דברי העטרת צבי (פרשת ויחי) כשהינין מתגברים והעצבות גובר אז להמתיק הדינין...צריך להמשיך המתקה בקול שיר בנימי הכנור ב"ג מיכלין דרחמי...ועד היום מעדין אנשים שהיו בשולחנותיו הקדושים שהזמירות והנגונים היו יוצאים מגדר אנושי ושהיה מזמר ומתפלל למעלה מגדר אנושי. וכל זאת למרות יסורים רבים שעבר בחייו בפטירתו שתי נשיו וחלק מילדיו. לבסוף בשואה נספה, ודברי התורה בספר הם זכרו בעולם.

לא כתב בעצמו את דברי תורתו, אלא תלמידיו כתבו וכשנודע לו, התבונן בהם ונתן הסכמתו להם, אמנם הכתבים עברו (לאחר השואה) בקורתו של אחד מגדולי תלמידו הרב יואל צבי ראטה זצ"ל שלאחר המלחמה הגיע לברוקלין. שם הספר נקרא אור מלא ע"י המחבר עצמו הרב ישראל צבי זצ"ל והוא גימטריה של שמו ישראל צבי או"ר במילואו כלומר אל"ף וי"ו רי"ש.

בספר שנדפס לראשונה בברוקלין תשט"ז (מהדורה שלישית תשס"ח משארי משפחתו של המחבר: אם רצונו להיות מתלמידיו של רבנו צריכין צבי נחלק לשנים לתורה ולמועדים, החלק השלישי בני שלשים דרשות לשבת הגדול, שבת שובה, וימים נוראים, מאביו של המחבר הרב יוסף רוטנברג. במהדורה זו השלישית מובאות גם ההקדמות לשתי ההוצאות הראשונות, שבכל אחת מהן דברים המעוררים נפש היהודי. בדברי הסיום ההקדמה האחרונה כתב המו"ל משארי משפחתו של המחבר: אם רצונו להיות מתלמידיו של רבנו צריכין להתרגל לקבל באהבה כל מה שעובר על האדם ולהתקרב ולהתדבק עצמנו יותר ויותר להקב"ה ולהתפלל אליו להוושע בכל משאלות לבנו לטובה ועי"ז יושפע שפע רב בכל העולמות וגם עלינו עדי נזכה להתגלות כבוד שמים וכבודו עלינו יזרח...

חסר למעלה בשכינה כביכול, כי האדם הוא חלק אלוך ממעל. וזה יפורש גם כאן, שהכתוב מלמד אותנו איך להתפלל, וזהו תמים תהיה – פירוש אם רצונך שתהיה תמים בלי חסרון כלל שלא יחסר לך מאומה, אזי תהיה תפלתך – עם ה' אלקיך, שתפלתך תהיה בשביל ה' אלקיך שיתוקן למעלה, וממילא יתוקן גם למטה...עכ"ל האדמו"ר מקאסן הרב ישראל צבי הי"ד.

כה גזירת חכמים שניתן מהתורה עצמה

וְלֹא יִרְבְּהִילוּ נָשִׁים וְלֹא יִסּוּר לִבָּבוֹ וְכִסָּף וְזָהָב לֹא יִרְבְּהִילוּ מְאֹד (דברים י"ז י"ז)

הרב שמעון גרינפלד זצ"ל בעהמ"ח שו"ת מהרש"ג זצ"ל מביא בספרו עה"ת זהב שבא (בהדפסה חדשה נקרא ספר מהרש"ג עה"ת)

במדרש רבה פרשת וארא (שמות רבה ו' א') הדא הוא דכתיב (קהלת ב' י"ב) וּפְנִיתִי אֲנִי לְרֵאשִׁית חֲכָמָה [וְהוֹלָלוֹת וְסִכְלוֹת כִּי מִה הָאָדָם שִׁיבּוֹא אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ אֶת אֲשֶׁר־יִכָּבֵר עֲשֹׂהוּ]. באותה שעה עלתה יו"ד שבי"ר ונשתמחה וכו' לפני הקב"ה וכו' מה כתיב ביה (מלכים-א י"א ד') וַיְהִי לְעֵת זְקֵנָת שְׁלֹמֹה נָשִׂיו הָיוּ אֶת־לִבָּבוֹ וכו' אמר שלמה מה שהייתי מחכים על דברי תורה וכו' של הוללות וסכלות היו, למה כִּי מִה הָאָדָם שִׁיבּוֹא אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ אֶת אֲשֶׁר־יִכָּבֵר עֲשֹׂהוּ, מי הוא שיחיה רשאי להרהר אחר מדותיו וגזרותיו של מלך מלכי המלכים דברים אשר הם חצובים מלפניו שכל דבר ודבר נמלך בפמליה של מעלה וכו'.

נלפע"ד לבאר כוונת המדרש, דבאמת לפי ענין חכמתו של שלמה שהיתה יתירה אצלו מכל העולם כולו, היה ראוי עפ"י דרך הטבע ועפ"י שכל אנושי שאף שירבה לו נשים מכל מקום לא יסור לבבו, ורק לרובא דעלמא המון עם יש לחוש שהנשים יפעלו אצלו להסיר לבבו. לא על שלמה שכתב המקרא עליו (מלכים-א ה' י"א) וַיִּחַפּוּ מִכָּל־הָאָדָם וְגו' אך מ"מ מה שגם על שלמה פעלו הנשים להסיר לבבו הוא עפ"י מה שנ"ל לבאר דברי הש"ס בשבת (י"ב ע"ב) שאמרו, שלא יקרא אדם לאור הנר שמא יטה, ואיתא שם שרבי ישמעאל בן אלישע אמר על עצמו אני אקרא ולא אטה, קרא והטה, אמר כמה גדולים דברי חכמינו ז"ל שאמרו שלא יקרא אדם לאור הנר [ע"כ מהגמרא]. והוא שבאמת רבי ישמעאל ידע בעצמו שאף אם יקרא לאור הנר לא יטה משום שאף בחול כשקרא לאור הנר מעולם לא הטה, מכל שכן בשבת קודש שידע בנפשו שלעולם יש זכרון שבת קודש עליו ודאי שלא יטה, רק עם כל זה אירע לו מקרה והטה, משום דכל גזירה שגזרו חכמינו ז"ל שלא יעשו זה בשביל זה, הנה נתנו כה בהגזירה שלהם כ"כ [כל כך] עד שמי שיעבור על גזירה שלהם בודאי יעשה גם גוף האיסור כיוון שאינו חש על גזירת חכמים, והסכימו מן השמים שאדם זה יהיה מוכרח לעבור על גוף האיסור.

וכן ראיתי ביערות דבש שכתב כי מי ששותה סתם יינם הוא ערב לו שבודאי יכשול [יכשל] בבנותיהם, והיינו שאף שאם לא ה' אסרו חכמינו ז"ל יינם משום בנותיהם, היה אפשר שישתה אדם יין נסך ועם כל זה לא יוכשל [יכשל] אח"כ בבנותיהם, אבל עכשיו שכבר אסרו חכמינו ז"ל הא אמו הא, נתנו כחב הגזירה כ"כ [כל כך] עד שמי שלא יחוש לגזירה שלהם באמרו שהוא זהיר ולא יבוא להכשל לא יעלה בידו ויוכשל בודאי בבנותיהם. וזה היה הענין אצל רבי ישמעאל שידע ודאי שמה שאירע לו שקרא והטה, אינו רק בשביל זה עצמו שגזרו חכמינו ז"ל כך והוא לא חש לגזירתם, אבל לולא שגזרו חכמינו ז"ל לא היה אירע לו דבר זה...

והשתא נראה שאם בגזירת חכמינו ז"ל הוא כן, כל שכן וכל שכן במה שאסרה התורה, א"כ התורה שאסרה למלך שלא ירבה לו נשים שלא יסור לבבו, אם מלך אחד רוצה להיות חכם בעיניו ואומר שירבה ולא יסור לבבו, פשוט שהכמתו לא עמדה לו מצד זה בעצמו, כיוון שכתבה התורה ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו. והנה שלמה מתחילה לא ידע מזה, וסבר שעל מי שידוע שבטבעו וחכמתו לא יהיה בכח הנשים להסיר לבבו, יוכל להרבות לו נשים, ולבסוף שראה שנכשל הבין שכיוון שאסרה התורה מצד זה, אף החכם שבחכמים לא יועיל לו חכמתו. וזה שאמר אותה חכמה והוללות של שמות היה, כי מה האדם שיבוא אחר המלך את אשר כבר עשהו, פירוש כיוון שהמלך הקב"ה כבר כתב בתורתו הקדושה שנשים יסורו לבבו, א"כ כל חכמה שבעולם לא יועיל לאדם לפעול עליו שלא יסורו הנשים לבבו. ומסיים המדרש לבסוף הטעם שכל דבר נמלך הקב"ה בפמליה שלו וכו', היינו שכולם גם הממונים להשפיע חכמה באדם, מסכימים לאותו דבר

ששום שכל שבעולם לא יועיל לזה, ולכן אין מבוא להנצל אף להחכם שבחכמים, והבן כי הענין נכון ויקר.
עכ"ל הרב שמעון גרינפלד זצ"ל.

כל מנהיג למרות זכויותיו בהנהגת הציבור, צריך לרומם ולהתעלות בעצמו

שום תשים עליך מלך... ויהי כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את־משנה התורה הזאת על־ספר
... ויהיה עמו וקרא בו בלימי חייו למען ולמד ליראה את־ה' אלקיו לשמור את־כל דברי התורה
הזאת ואת־החקים האלה לעשותם: (י"ז ט"ו-י"ט)

כותב הרב דוד בליאכר זצ"ל הי"ד בספרו דברי בינה ומוסר במאמר 'זיכוי הרבים ושלמות עצמית'
וזלח"ק:

מלשון התורה אנו למדים, כי התורה מתכוונת לומר שהמלך זקוק לשלימות לא רק בתור מלך
בלבד, אלא גם לשלימות עצמית ככל אדם, שילמד ליראה את ה' ולתקן מידותיו לבל יתנשא על
הבריות ולבל יחשוב בליבו שהוא אינו חייב לדאוג לתיקון עצמו ולעלות במעלות נשגבות, שכן
לפרקים מחשב אדם בעצמו, שכיוון שהוא נתון לעניני הכלל, שוב אין עתותיו בידו לדאוג לשלימות
עצמו.

והנה אין ספק שמי שזכה להתמנות למלך על ישראל, זכותו גדולה מאוד, שכן כל טובה שבאה לה
למדינה נזקפת לזכותו... משל לראש ישיבה גדול, שתלמידים רבים מסתופפים בצילו ומתאבקים
בעפר רגליו. אין ספק שזכות לימוד התורה של תלמידיו נזקפת גם לזכותו, שכן זכות הרבים תלויה
בו, וכבר האריך בזה בעל 'חובות הלבבות' (שער אהבת ה' פרק ו')...

אם כן איפוא למרות שזכויותיו של המלך רבות לאין ערוך, מצוה עליו התורה לבל יסתפק בזיכוי
הרבים בלבד, אלא ישתדל לתקן עצמו כראוי, ויעשה ככל שיוכל למלא את שלימותו האישית. כיצד?
יכתוב לעצמו ספר תורה מיוחד שיהא מונה בבית גנזיו – בבית גנזי ליבו ללימודו ולתיקון עצמו,
חזין מספר התורה שנכנס ויוצא עמו לצורך לימוד בעיניני העם...

⁶ הרב שמעון גרינפלד המהרש"ג (תרכ"א-י"ט בשבט תר"ץ) נולד לאביו הרב יהודה גרינפלד בחוסט (אוקריינה) בסוף ימיו שימש
כאב"ד בסעמינחלי (הונגריה). בצעירותו בהיותו כן י"א שנה נכנס ללמוד בית המהר"ם שיק מגדולי תלמידי החת"ס סופר, וכבר
בהיותו בגיל י"ד שלח ידו בכתיבת תשובה הלכתית שנדפסה בספרו שו"ת מהרש"ג. בנו הרב מרדכי שערך את הספר וכתבי אביו נספה
בשואה, רוב צאצאי המחבר ילדיו ונכדיו נספו, רק אודים בודדים ממשפחתו שרדו והמשיכו דרכו המקודשת. שלשה כרכים
מתשובותיו נדפסו, אך כתבים רבים שלו ביניהם אלפי תשובות עלו בלהבות. יהיו דברים אלו לעילוי נשמתו ונשמות צאצאיו
הטהורות. נערך עפ"י תורת המהרש"ג עה"ת תשע"א ארה"ב.

⁷ הרב דוד בליאכר (תרנ"א אוקריינה נספה באייר תש"ד) נולד לאביו הרב ישראל שהיה שוחט ובודק (שו"ב) בעירו הומאן, לאחר
מכן עברה המשפחה לקוואקז. בתחילת דרכו בעולם המוסר למד בסלבודקה אצל ה'סבא מסלבודקא' רבי נתן צבי פינקל זצ"ל, עפ"י
המלצתו המשגיח הרב אברהם גרודזנסקי זצ"ל הי"ד קבע אתו שיעור מיוחד והעניק מגדלותו לבחור הצעיר, במשך כל שנותיו הרבה
הרב דוד בליאכר זצ"ל להפליג בשבחו. מאוחר יותר התוודע ל'סבא מנובהרדוק' רבי יוסף יהודה הורביץ זצ"ל, ונעשה מתלמידיו
המובהקים. בעיר נובהרדוק התגוררו הורי אביו (לימים זכו לעלות לארץ ישראל לירושלים עד הסתלקותם) שחבבוהו עד למאוד.
בפרוץ מלחמת העולם הראשונה (תרע"ד) פנה הרב יוסף הורביץ זצ"ל לעיר הומל הרוסית ולאחר סיור עם חתנו הרב אברהם יפה'ן
זצ"ל החליטו להקים המשך הישיבה בעיר לובן. בקשיים גדולים רבים הועברה הישיבה לשם. שיטת נובהרדוק היתה לייסד ולזרוע
ישיבות בכל מקום - רשת ישיבות 'בית יוסף'. נזכור כי תקופה זו קשה מנשוא מבחינה גשמית של מלחמה עולמית וכן אח"כ מלחמה
רוחנית של כפייה והשכלה שהשחיתו חלקות רבות וטובות.

בחורף תרפ"ב לאחר החלטה להעביר את הישיבות מרוסיה לפולין קבע ישיבתו במזריטש. קשיים מרובים וימים של רעב עברו על
התלמידים, אך הוא נצב כצור בהתמודדות הגשמית, עם זאת החדיר רוח של תחיה בכל תלמיד. היה מפורסם בפקחותו וביראתו,
למרות צניעותו היו רבים מהעיר מתייעצים אתו בעניניהם. שיחותיו הפליאו את שומעיהם, היה ידוע כמתאר אומן, ששיחותיו תיאר
את חלקי החיים ותהפוכותיהם, ומכל מה שראה או שמע הביא דוגמאות בשיחותיו. בשנת תרצ"א עלה לארץ ישראל ויסד בבני ברק
את ישיבת 'בית יוסף' הראשונה מרשת נובהרדוק.

בפרוץ מלחמת העולם השנייה העביר חלק מישיבתו לויילא, הוא נשאר במזריטש ולמעשה במשך למעלה משנה התחבא בבונקרים
שונים עד שלבסוף נתפסו כולם והובלו למיידנק, שם רוב משפחתו נספו על קדוש ה'. בת אחת נצלה עלתה לארץ ישראל קבעה תאריך
אזכרה משותף לכל משפחתה בכ"ה באייר.

דברי תורתו נלקטו לספר דברי בינה (בית יוסף תל אביב תש"ל) לאחר שנים של איסוף וליקוט תורותיו, כמתואר בתחילת הספר,
באחריתו תולדותיו בהרחבה בקונטרס 'חסדי דוד'. כמו"כ בספר גוילי אש (ישיבת בית יוסף ירושלים תשל"ג) כפי שנכתב בשער
הספר: שיחות מוסר ודברי הגות מעזבונם של גדולי וקדושי ישיבות בית יוסף נובהרדוק שנשפו בשואה.

דברים אלו חייב לשים לנגד עיניו כל העוסק בעניני הרבים... עליו לזכור ולדאוג לשלימותו העצמית הן בלימוד התורה וכן בתקון המידות, כי אז תעלה יפה יותר גם עבודתו למען הרבים, כי שני אלו שלובים הם ומשפיעים זה על זה. עכ"ל הרב דוד בליאבר זצ"ל הי"ד.

לא נודע מי הכהו – בירור ה'מסית' הנסתר בכל יהודי

בְּיִמְצָא הָלֵל בְּאֶדְמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיהָ נָתַן לָהּ לְרִשְׁתָּהּ נָפֵל בְּשָׂדֶה לֹא נֹדַע מִי הִכָּהוּ (כ"א א')

בספר יד המעין לרב יששכר דב פינקלשטיין⁸ זצ"ל כותב בפרשתנו וזלה"ק:

כוונת הדברים, כל המצוות הינן על הנגלות שבמעשינו, ומצוה זו באופיה המיוחד של 'לא נודע מי הכהו' מורה על ה'לא נודע מי הכהו' – שבכל מעשינו הנגלים.

כל מעשה ומעשה שלנו, אף שבציונם הינם גלויים, רצה, גניבה... וכדומה, אבל הסיבה שהביאה אותנו לזה, אותה לא נדע. כל האסון המוסרי של האנושות מקורו בהזנחה וקלות ראש בסיבות הנסתרות מאין רואה.

בעיני הבשר שבנו, שמים על ליבנו את המעשה המתגלם לעינינו, מבערים את עושה הרע שכבר בצעהו, ואיננו שמים על לב 'אבוהו דרע'. אלמלי התרנו בעומק כל מעשה הרע, אזי נוכחנו שהמעשה הנרא הינו רק תולדה דתולדה מאיזה 'אב' הטמון וגנוז בקרבנו, ואותו עלינו לבער מקרבנו ראשית כל, ובה יתאפס ממילא כל הרע והרשע.

ובְּעֶרְתָּ הָרַע מִקֶּרְבְּךָ (דברים י"ג ו') מקרבך ולא רק מידך. ואותו מ'קרבך' – נקרא 'לא נודע מי הכהו'. סיבות מסיבות שונות מלוות ומולידות סיבות ומביאות לידי מעשה זה או אחר... ולכן כאן במצות עגלה ערופה, המורה על ה'לא נודע מי הכהו' שבנו, אומרי ה'ספרי' 'כפר לעמך ישראל', אלו החיים, 'אשר פדית' אלו המתים. עלמא דתחות לבושא דהאי עלמא, עלמא דאתכסיא ה'לא נודע מי הכהו'... עלינו צועקת כבְּרוּכֵיָהּ העגלה ערופה, לקדוח במקדח בעומקי נפשנו למרקה ולשומטפה מכל צחן ורעב, ולסקל מכל אבן נגף של ה'לא נודע מי הכהו'... עכ"ל הרב יששכר דב פינקלשטיין זצ"ל.

להפטרה

מסודרת הגאולה – שישמח האדם בשמחת חבירו

וּפְדִילֵי ה' יִשְׁבְּחוּ וְכָאז צִיּוֹן בְּרָנָה וְשִׁמְחַת עוֹלָם עֲלֵירֵאשָׁם שִׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה יִשְׁיִגּוּן נָסוּ יִגְוֹן וְאַנְחָה⁹ (ישעיהו נ"א י"א)

⁸ הרב יששכר דב פינקלשטיין (תרמ"ז פולין - י"ז בתשרי חוהמ"ס תשל"ח אנגליה) נולד בבית לחסידי ראדזין. בצעירותו למד בבתי מדרש שבעירו ראדום. בהגיעו לגיל עשרים וארבע הקים ביתו עם מרת שרה שיינדל לבית שניידר מחלם. בהיותו בן עשרים ושמונה נטל על שכמו משא הרבנות בעיר נובוויבקוב ברוסיה, לאחר מכן חזר לחלם ובפרק זמן של כעשרים וחמש שנה היה מראשי ישיבת עץ חיים וממנהיגי הקהילה. אותה תקופה התקרב לרב מאיר שפירא מלובלין צוק"ל מייסד הישיבה ומחולל הדף היומי. עם עליית הנאצים לשלטון חש בסכנת החורבן המאיימת והמליץ לחגר לארצות אחרות, אך קריאותיו לא נשמעו בד"כ (כידוע בדברי הימים) אחיינו של האדמו"ר בעל התכלת רבי גרשון העניך, רבי ירוחם ליינר היגר לאנגליה בעקבות המלצתו, ואח"כ עזר לרב פינקלשטיין לחלץ עצמו מהצבת שהלכה והתהדקה ע"י הצורך מגרמניה, ובשלב אחרון העביר את כל משפחתו אשתו וששת ילדיו לעיר גייטסהאד באנגליה. שם מסר שיעורים בקביעות וכן נתמנה למשגיח כשרות במפעל המצות המרכזי.

בהמשך שנות חייו פתח בית מדרש בלונדון בתוך ביתו והציב מצבה לעדת קודש ממנה בא וקרא שמה 'כתור תורה דראדזין'. רבים נמשכו למקום זה לתפלות ולשמיעת דרשותיו היחודיות. כמו"כ נתברך בכשרון כתיבה ועסק בהעלאתם על הכתב של חדושי על הש"ס, בהלכה ובדרשות ואגדות חז"ל. דברי תורתו יונקים ממעייני החסידות אליו השתייך ובמיוחד מתורתו של מייסדה רבי מרדכי יוסף מאיזביצא שהיה תלמידו של ה'שרף' רבי מנחם מנדל מקוצק, אך יצא מבית מדרשו ופתח מקור מים חדש, דברי תורתו כינסם בשני חלקי מי השילוח (הוא אשר הכניס את רבי צדוק הכהן מלובלין לכבשונה של תורת החסידות). בנו הרחיב באר תורתו של אביו שהינה קצרה ומתמצצת עד למאוד (אולי מסגנון רבו האדמו"ר מקוצק) וכתב תורות בהרחבה בספרי בית יעקב.

כתביו היחודיים של הרב פינקלשטיין המתנינו כחמישים שנה, עד שנערך ספר זה של דרשותיו על התורה יד המעין ע"י נכדיו ויצאו לאור בתשפ"א בפתח תקוה, ע"י רבי מנחם ווגל הי"ו לאוי"ט בהוצאה פרטית. (0507234983)

⁹ ישנו פסוק דומה מאוד כמעט זהה גם בישעיהו (ל"ה י') וּפְדִילֵי ה' יִשְׁבְּחוּ וְכָאז צִיּוֹן בְּרָנָה וְשִׁמְחַת עוֹלָם עֲלֵירֵאשָׁם שִׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה יִשְׁיִגּוּ וְאַנְחָה.

באשל חיים לרב חיים אפרים באלאיטי¹⁰ זצ"ל הי"ד מפרש פסוק זה תוך קריאה לשמחה לראיית הטוב וההצלחה אצל חברו וזלה"ק:

נ"ל לפרש בהקדם דברי הקיל סופר [לרב חיים סופר בעהמ"ח שערי חיים על תהלים ועו"ס] על משניות אבות (פרק ה' משנה ה') ולא אמר אדם צר לי המקום שאליו בירושלים, וזו לשונו:

לדעתי ביום בשעה שעוסקים בעבודת שמים היתה רווחה, והמשנה מספרת שגם לא אמר צר לי המקום שאליו בירושלים בלילה הגם שלא היו עוסקים בעבודת הקודש. ועד"מ נ"ל לרוב כל בני אדם שהם באומנות אחד שונאים זה לזה כאילו חברו מזיק לו שעל ידו נתקצר פרנסתו, כאשר שמעתי הפירוש ואהבת לרעך כמוך – הכוונה אותו 'רעך' שהוא כמוך באומנות אחת, כי המאמין אומר במוכן לי לא יפגע אדם, וזה ולא אמר אדם לחבירו שהוא באומנותו, צר לי המקום שאליו בירושלים כי ישבו כאחים יחדיו, ודפח"ח.

ובספר לוח ארז החדש¹¹ פרשת חיי שרה פירש מ"ק [מקרא קודש] (בראשית כ"ד א') וְאֶבְרָהָם זָקֵן כָּאֵל בְּיָמָיו וְה' בָּרַךְ אֶת־אֲבְרָהָם בְּכָל, כי אמרו רז"ל [אבות פרק ד' משנה כ"א] הקנאה והתאווה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם, כי מי שמקנא אם תבוא ברכה על רעהו לקללה תחשב לו, כי רקב עצמות קנאה, וימות בלא עתו כי קנאת איש מרעהו אכלתהו בלא זמנו. אבל מי שירחיק מעליו מדה גרועה זו, ולא לבד שלא ירע לבבו אם רואה שבני אדם מצליחים כי אם אדרבה יתערב בשמחתם ומברך את השם הטוב ומטיב לאחרים, אז מברכתם גם הוא יבורך וע"י כך יאריך ימים, לזה אמר הכתוב ואברהם זקן בא בימים וע"י מה זכה לכך וכו' ע"י שלא קיצר ימיו את פתיל חיותו ע"י קנאה והוא ע"י שה' בירך את אברהם 'בכל' כלומר בכל אדם שנתברך שמה גם הוא עד שבברכת אחרים גם הוא נתברך וכו', עכ"ל.

[כעת חוזר עם אלומותיו ושזרם להפטרנותו] וזה שאמר הנביא ג"כ ופדויי ה' כו' 'ישמחת עולם' על ראשם, ר"ל כי בשוב ה' שיבת ציון תהיה השמחה בשלימות כי 'שמחת עולם' על ראשם, כי ישמחו בשמחת אחרים כאשר היה מקדם בירושלים בלי שום קנאה, ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה...מי יתן שיהיה בב"א ואתי שפיר. עכ"ל הרב חיים אפרים באלאיטי זצ"ל הי"ד.

נלקט ונערך בחסד ה' יתברך ע"י יהודה יעקב ברקאי תל ציון כוכב יעקב יע"א 0526514000 Ybarkai6@gmail.com

¹⁰ הרב אפרים חיים באלאיטי היה חותנו של הרב ישראל וועלץ (בעהמ"ח שו"ת דברי ישראל ג"ח) זצ"ל מגדולי רבני הונגריה בתקופה לפני השואה. הוא בחסד ה' יתברך הגלויים, שרד את השואה ועלה לארץ ישראל, התגורר בירושלים נפטר בתשל"ד. אביו נפטר בשנות ילדותו. בהיותו כבן שבע עשרה נפל למשכב ממנו כמעט ולא קם, בתקופה זו הוסיפו לשמו את השם 'חיים'. למד אצל הרב שמחה בונם סופר בעהמ"ח שבת סופר (נכדו של החת"ם סופר זיע"א). גם לאחר שזכה והקים משפחה, עברה עליו כוס התרעלה וילד קטן שלו נפטר. שימש ברבנות במשך כחמישים שנה, בעיירה קטנה בהונגריה בשם 'טאראלניה' (לאחר מלחמת העולם הראשונה סופחה לציסלובקיה).

בשנת תרפ"ה הדפיס את ספרו חמודי אפרים דברי אגדה ודרשות, ובסופו קונטרס חיים שאל, שאלות בהלכה. בשנת תרצ"ה הוציא ספר חיים שאל, שבשעריו נכתב ג"כ חמודי אפרים. בחודש סיון נשלחו כאלף תושבי העיירה ובתוכם הרב לכבשני אושוץ הי"ד. כאמור חתנו הרב ישראל וועלץ זצ"ל המשיך את השושלת בארץ ישראל.

בשנת תשע"ח הוציאו נינו הרב צבי יהודה וולנר שליט"א בעריכה חדשה את כל כתביו בשני כרכים אשל חיים וחמודי אפרים בהוצאת אוצר הפוסקים ירושלים.

¹¹ הרב יצחק קונשטאדט לוח ארז החדש, פירושים עה"ת לפי סדר הפרשיות. נדפס בווינה תער"ה, מהדורת צילום ברוקלין תשס"ח.